

تأثیر سپرده‌های قرض الحسنے بر حجم نقدینگی و تورم در ایران

نوع مقاله: پژوهشی

امیرعلی فرهنگ^۱

ابوالقاسم اثنی عشری^۲

علی محمدپور^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۴/۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۲/۱۵

چکیده

از آنجایی که یکی از اهداف نظام بانکداری بدون ربا تأمین شرایط کار و امکانات کار از راه وام بدون بهره می‌باشد، ارزیابی عملکرد این پارامتر از اهمیت خاصی برخوردار است. هدف از تحقیق حاضر، بررسی تأثیر سپرده‌های قرض الحسنے بر حجم نقدینگی و تورم در ایران می‌باشد. این پژوهش با استفاده از داده‌های سالانه اقتصاد ایران طی دوره ۱۳۷۰ الی ۱۳۹۹ و با به کارگیری مدل‌های خودرگرسیونی با وقفه‌های توزیعی (ARDL) انجام شده است. براساس آمار موجود بانک مرکزی، سهم سپرده‌های قرض الحسنے پس انداز در مجموع کل سپرده‌ها از ۴/۱۸ درصد در سال ۱۳۷۰ به ۹/۳۳ درصد در سال ۱۳۹۹ افزایش یافته است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که سپرده‌های قرض الحسنے، در هر دو مدل مورد بررسی، هم در کوتاه‌مدت و هم بلندمدت تأثیر منفی و معنی‌دار بر حجم نقدینگی و تورم داشته است.

کلمات کلیدی: سپرده‌های قرض الحسنے، تورم، خود رگرسیونی با وقفه‌های توزیعی (ARDL)، ایران.

طبقه‌بندی JEL: G2,E310,C22

^۱ استادیار، گروه اقتصاد، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

^۲ دانشیار، گروه اقتصاد، موسسه آموزش عالی راه دانش بابل، بابل، ایران (نویسنده مسئول)
esnaashri2000@gmail.com
a.m1367@yahoo.com

^۳ کارشناسی ارشد، اقتصاد، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران

مقدمه

سنت زیبای قرض الحسن یک طرح اقتصادی - اسلامی به منظور تأمین حداقل زندگی و همچنین رفع مشکلات معیشتی افراد نیازمند جامعه است. قرض دادن در دین اسلام مورد تأکید فراوان قرار گرفته است (عاقلی، ۱۴۰۰). قرض الحسن یک دستور اکید اسلامی است؛ از سویی حرکت معقول اجتماعی به حساب می‌آید و از سویی دیگر مطلوب ایده‌آل و با قابلیت است که توانایی‌های آن هرگز قابل انکار نیست. این تحفه آسمانی پدیده‌ای است که خداوند در قرآن به ترویج و ترغیب آن دستور داده تا در جهت تعامل و تکامل بخشنیدن به جامعه برای افراد اجتماع، عبادتی بی‌بدیل و سنتی اصیل و پایدار در همه عصرها و زمان‌ها به شمار آید. قرض الحسن از روش‌های تأمین مالی در برآوردن نیازهای ضروری مسلمانان است و در نظام مالی اسلامی در کنار صدقات، عقود مبادله‌ای و مشارکتی به عنوان یکی از جایگزین‌های ریا در تجهیز و تخصیص منابع معرفی شده است (رحمی بیدگلی، ۱۳۹۴). امروزه اهمیت سپرده‌ها در ایجاد تأثیرات مثبت اقتصادی در ایران به طور روزافزون آشکارتر شده است، و در نظام اقتصاد اسلامی بر آن تأکید شده است. قرض الحسن می‌تواند بر مصرف اثر کند و به عنوان یک تثبیت کننده خودکار اقتصادی مطرح گردد، البته قرض الحسن می‌تواند نقش مهمی در کاهش فاصله طبقاتی و رفع فقر نسبی ایفا کند.

با توجه به به جایگاه ویژه قرض الحسن در اقتصاد کشور و اهمیت نظام بانکی در ساختار تأمین مالی بنگاه‌ها و همچنین نیاز روزافرnon بنگاه‌های کوچک و متوسط به تسهیلات بانکی ارزان قیمت (تسهیلات قرض الحسن) که از محل سپرده‌های قرض الحسن پرداخت می‌شود، جهت تأمین سرمایه در گردش و درنتیجه امکان بقا و ادامه فعالیت در شرایط رکود اقتصادی، و نیز اقدامات بانک‌ها در مواجهه با نوسانات متغیرهای تأثیرگذار اقتصادی همچون تورم و نقدینگی در راستای حفظ توان مالی خود، در این پژوهش به بررسی تأثیر سپرده‌های قرض الحسن بر حجم نقدینگی و تورم در ایران با استفاده از روش الگوی خود توضیح برداری با وقفه‌های گسترده پرداخته می‌شود، پژوهشی با این موضوع مشاهده نشده است و انجام پژوهش با این عنوان و براساس دو مدل در بازه زمانی بیان شده، بدیع و نو می‌باشد.

با توجه به اهداف این پژوهش، فرضیه‌های زیر مطرح شده است:

- ✓ بین سپرده‌های قرض الحسن و حجم نقدینگی رابطه منفی و معنی دار وجود دارد.
- ✓ بین سپرده‌های قرض الحسن و نرخ تورم رابطه منفی و معنی دار وجود دارد.

این مقاله در ۶ بخش تدوین شده است: بعد از مقدمه در بخش اول، در بخش دوم مبانی نظری و بخش سوم مروری بر مطالعات پیشین ارائه می‌شود. بخش چهارم به روش شناسی پژوهش

اختصاص یافته است. در بخش پنجم برآورد الگو و یافته های تجربی پژوهش ارائه شده است و بخش پایانی به نتیجه گیری تحقیق مربوط است.

۱. مبانی نظری

۱-۱. جایگاه قرض الحسنة در آیات و روایت

لغت قرض الحسنة از دو کلمه ترکیب شده است: ۱- قرض: گونه‌ای از بریدن و قطع کردن است و مالی را که به دیگری داده می‌شود به شرط باز گرداندن (عین یا بدل آن) قرض می‌خوانند. از این‌رو عرب به قیچی که برنده است، مقراض می‌گویند. استعمال این واژه در وام بدون بهره، از این‌رو که انسان وقتی می‌تواند به چنین کار نیکی توفیق یابد که دلیستگی به مال و ثروت را از خود ببرد و قطع کند، و گرنه به چنین توفیقی نخواهد رسید و معنی دیگر بریدن این است که قرض دهنده قسمتی از اموالش را جدا کرده و به قرض گیرنده می‌دهد، گویا قرض دهنده آن مال را از بقیه اموالش بریده است. الحسنہ: در قرآن کریم، واژه «حسن» صفت قرض قرار گرفته، نه واژه «حسنة». حسن یعنی زیبا و نیکو و قرض نیکو آن است که از مال حلال باشد و آن را با منت گذاردن و اذیت، ضایع نکند (طبرسی، ج ۲، ص ۱۳۶).

قرض الحسنة یکی از اصطلاحات فقهی رایج در جامعه امروز است، یکی از اصل‌های مهم اسلامی، اصل قرض الحسنة (وام دادن بدون سود) می‌باشد که در قرآن و زندگی امامان (علیهم السلام) اهتمام بسیاری به آن داده شده است.

سوره تغابن، آیات ۱۷ و ۱۸: اگر به خدا قرض نیکو بدھید آن را برای شما چند برابر می‌کند و شما را می‌آمرزد و خدا بربار و دانای نهان و آشکارف عزیز و استوار است (دانش و کارش). در این آیه شریفه نیز انفاق و صدقه با بیان لطیفی به قرض دادن به خداوند متعالی تعبیر شده است و به قرض الحسنة مصطلح ربطی ندارد (حیبیان نقیبی، ۱۳۸۳).

سوره مائدہ آیه ۱۲: و همانا خداوند از بنی اسرائیل پیمان گرفت، و از میان آنها دوازده نفر سرپرست و رئیس (برای دوازده قبیله) برانگیختیم. و خدا به آنها گفت: بی‌تردید من با شما هستم، که اگر نماز را برپا دارید و زکات بدھید و به فرستادگانم (که در آینده برمی‌انگیزم) ایمان آورید و آنها را محترمانه یاری کنید و به خدا قرضی نیکو دهید، حتماً گناهان شما را می‌زدایم و شما را در بهشت‌هایی که از زیر (ساختمان ها و درختان) آنها نهرها جاری است در می‌آورم. پس اگر کسی از شما پس از این کفر ورزد حقاً که راه راست را گم کرده است.

این بیان نیز گویای آن است که قرض الحسنہ (قرضاً حسناً) در قرآن کریم، به اسلام منحصر نیست و شاهد دیگری است که مقصود از آن، انفاق است، نه قرض الحسنہ؛ بنابراین، ترجمه و سیاق و نظر مفسران امامیه و اهل سنت نشان می‌دهد که مقصود از قرض در این آیه نیز انفاق است، نه قرض الحسنہ مصطلح. همچنین می‌توان فهمید که در امت‌های گذشته نیز قرض الحسنہ، مفهوم آشنا و معروف بود که شارع مقدس در این آیه خطاب به قوم بنی اسرائیل از آن برای انفاق، استعاره آورده است (مکیان، ۱۴۰۰).

در دین مبین اسلام ربا به منزله جنگ با خالق هستی است. در مقابل آن قرض الحسنہ به شدت مورد تشویق قرار گرفته است. قرآن کریم می‌فرماید: کیست که خدا را قرض الحسنہ دهد تا خدا بر او چندین برابر بیفزاید؟ و خدادست که می‌گیرد و می‌دهد، و همه به سوی او بازگردانده می‌شوند (سوره بقره، آیه ۲۴۵).

چنان که از ترجمه این آیه و نظر قاطبه مفسران امامیه و اهل سنت پیدا است، مقصود از قرض در این آیه، انفاق و صدقه و در واقع پرداخت‌های انتقالی بلاعوض است که با تعبیر بسیار لطیفی، وام به خداوند متعالی نامیده شده است؛ بنابراین فهم مفهوم قرض الحسنہ مصطلح از آن، اگر غیرممکن نباشد، بسیار مشکل خواهد بود (جوزیزاده، ۱۳۹۶).

سوره حديد آیه ۱۸: همانا مردان و زنانی که در راه خدا (به فقیران) صدقه و احسان کنند و به خدا قرض نیکو دهند (یعنی محتاجان قرض الحسنہ دهند) احسان آنها را چندین برابر سازند و پاداش با لطف و کرامت نیز خواهند داشت. مشاهده می‌شود که مقصود از قرض در این آیه نیز انفاق و صدقه است و نمی‌توان برای قرض الحسنہ مصطلح از آن استفاده کرد (حبیبیان نقیبی، ۱۳۸۳).

سوره مزمول آیه ۲۰: خدا بر احوال شما آگاه است که برخی مريض و ناتوانند و برخی به سفر از کرم خدا روزی می‌طلبند و برخی در راه خدا به جنگ و جهاد مشغولند، پس در هر حال آنچه می‌سیر و آسان باشد به قرائت قرآن پردازید و نماز به پا دارید و زکات مالتان (به فقیران) بدھید و به خدا قرض نیکو دهید (یعنی برای خدا به محتاجان احسان کنید و قرض الحسنہ دهید)، و هر عمل نیک برای آخرت خود پیش فرستید (پاداش) آن را البته نزد خدا بیایید و آن اجر و ثواب آخرت (که بهشت ابد استف از متعاع دنیا) بسی بهتر و بزرگتر است، و دائم از خدا آمرزش طلبید که خدا بسیار آمرزند و مهربان است. از جمله مصاديق بسیار بارز انفاق در راه خدا موضوع قرض الحسنہ است که در لسان آیات و روایات معصومین (ع) بسیار مورد ترغیب قرار گرفته است. از امام صادق(ع) روایت شده که بر در بهشت نوشته شده: صدقه، ده ثواب و قرض الحسنہ هجده ثواب دارد. چون صدقه ممکن است به غیر مستحق هم برسد اما قرض الحسنہ به مستحق یعنی به کسی که محتاج است می‌رسد. (بحار الانوار، جلد ۱۰۳، صفحه ۱۳۸، حدیث ۲). البته خداوند قرض الحسنہ را در قرآن به

خودش نسبت می‌دهد به گونه‌ای که می‌فرماید: دوم کیست که با خدا معامله کند و به خدا قرض الحسن بدهد تا چندین برابر به او برمی‌گرداند» (سوره بقره، آیه ۲۴۵). نکته مهم و قابل ذکر در مجموع این آیات این است که با این که قرض‌دهنده مال را بر حسب ظاهر به قرض گیرنده می‌دهد نه به خدا، زیرا خداوند نیازی به قرض گرفتن ندارد او مالک همه موجودات و اشیا و مخلوقات و همه اموال و هر آنچه که در صفحه گیتی وجود دارد همه متعلق به او است و از آثار قرض این است که مشکل انسانی، خانواده‌ای و یا جامعه‌ای را برطرف می‌سازد و گشايشی را در زندگی آنها به وجود می‌آورد ولی با وجود این، خداوند در قرآن خودش را طرف قرض به حساب می‌آورد مثل اینکه قرض مستقیماً به او داده شده و او است که مال قرض را می‌گیرد.

خاندان رسالت (ع) در گفتار و رفتارشان به قرض الحسن اهمیت فراوان می‌دادند و خود در این راه پیشقدم می‌شدند و پیروانشان را با تاکیدهای بسیار به این امر مقدس دستور می‌دادند. در این پژوهش به طور نمونه به چند مورد از روایات ارزشمند درخصوص قرض الحسن از ائمه معصومین (ع) اشاره می‌شود. رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمود: کسی که به برادر مسلمانش قرض بدهد، به اندازه هر درهمی که به او می‌دهد به بزرگی کوه أحد از کوههای رضوی و طور سینا، برای او پاداش‌هایی هست و اگر در مورد گرفتن طلب خود با آن مؤمن، مدارا و رفاقت کند، همانند برق خیره‌کننده و درخشان، بدون حساب از روی پل صراط بگذرد. همچنین می‌فرمایند: کسی که به مؤمنی تا مدتی که او توان ادای آن را داشته باشد، قرض بدهد، مال او به عنوان زکات است (و ثواب زکات را دارد) و قرض‌دهنده تا هنگام ادای قرض، مورد درود فرشتگان است (حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۳، ص ۸۸).

امام صادق (ع) فرمود: هر مسلمانی که برای رضای خدا به مسلمانی قرض الحسن بدهد، حتماً خداوند پاداش آن را مانند پاداش صدقه دادن حساب می‌کند، تا هنگامی که آن قرض به او باز گردد. بر در بهشت نوشته شده: پاداش صدقه ده برابر، ولی پاداش قرض، هیجده برابر است. آنگاه فرمود: پاداش قرض از این‌رو بر پاداش صدقه بیشتر است که قرض گیرنده جز از روی نیاز قرض نمی‌گیرد، ولی صدقه‌گیرنده گاهی با اینکه نیاز ندارد، صدقه می‌گیرد، بوی بهشت را بر او حرام می‌کند (صدقه، محمد بن علی، ثواب الاعمال، ص ۱۳۸).

در بینش اسلامی قرض الحسن به عنوان یک عقد مالی غیرانتفاعی، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است و ثواب آن از صدقه دادن بیشتر می‌باشد. در روایتی از امام صادق (ع) آمده است که حضرت فرمودند "بر در بهشت نوشته شده است که صدقه ده ثواب و قرض دادن هجدۀ ثواب دارد" (کلینی، ق، ج ۴، ص ۱۴۰۷).

قرض و عاریه دادن و پذیرایی از میهمان از سنت‌های اسلامی است. بنابراین، در روایاتی که از معصومان (علیهم السلام) به ما رسیده قرض دادن، کار بسیار مثبتی ارزیابی شده است، هر چند که از قرض گرفتن - حتی الامکان - منع شده است. البته، گفتنی است در روایات، قرض گرفتن بدون نیاز عملی نکوهیده تلقی شده و از آن نهی شده است. بر اساس این روایات، انسان باید در شرایطی روی به قرض آورد که ناچار و درمانده باشد؛ چون مدیون کردن خود جز تحمل مسئولیت و زیر بار حقوق دیگری رفتن و اغتشاش فکری و دغدغه روحی و غم و غصه، چیز دیگری در پی نخواهد داشت (نوری، مستدرک الوسائل، ج ۱۳، ص ۳۸۷).

۱-۲. جایگاه نهادهای قرض الحسن در ایران

از آنجایی که یکی از اهداف نظام بانکداری بدون ربا تأمین شرایط کار و امکانات کار از راه وام بدون بهره می‌باشد، ارزیابی عملکرد این پارامتر از اهمیت خاصی برخوردار است. براساس آمار موجود در جدول (۱) ترکیب مانده سپرده‌ها و اعتبارات قرض الحسن اعطایی بانک‌ها ارائه شده است. چنانچه ملاحظه می‌شود، سهم سپرده‌های قرض الحسن پس‌انداز در مجموع کل سپرده‌ها ۴/۱۸ درصد در سال ۱۳۷۰ به ۹/۳۳ درصد در سال ۱۳۹۹ افزایش یافته است. این امر بیانگر این واقعیت است که طی دوره‌ی مورد بررسی عملکرد نظام بانکی در خصوص اعتبارات اعطایی قرض الحسن چندان قابل دفاع نیست. چرا که سهم آن همواره پایین‌تر از ۱۰ درصد کل اعتبارات اعطایی بوده و ماده (۵) دستورالعمل اجرایی قرض الحسن اعطایی بانک‌ها به طور کامل رعایت نشده است. در جدول ذکر شده همان‌طور که مشاهده می‌شود، سهم اعتبارات قرض الحسن در مجموع کمتر از یک سوم سهم سپرده‌های قرض الحسن پس‌انداز و کمتر از ۵ درصد کل اعتبارات است. به عبارت دیگر عملکرد بانک‌ها در کشور نشان‌دهنده تمایل بیشتر به استفاده از عقود با نرخ بازده متغیر می‌باشد.

به هر حال با بیش از ۳۰ سال از اجرای قانون بانکداری بدون ربا سپری می‌شود، باورهای عمومی چندان رضایتی از عملکرد بخش‌های حساب‌های پس‌انداز قرض الحسن ندارند، چرا که بانک‌ها با اعطای جوایز میلیارد ریالی نوعی فرهنگ بخت‌آزمایی را ترویج می‌دهد، که از مبنای قرآنی قرض الحسن که انجام کار نیک و خیر خواهانه می‌باشد دور شدند. به طور کلی عملکرد نظام بانکی کشور نشان می‌دهد که این سیستم اغلب گرایش به اعطای تسهیلات با نرخ سود ثابت، نظیر تسهیلات فروش اقساطی را داشته است. همچنین سهم اعطای تسهیلاتی نظیر مضاربه، مشارکت مدنی و مشارکت حقوقی نیز در دوره بعد از اجرای قانون عملیات بانکی بدون ربا کاهش یافته است (ابوالحسنی هستیانی و فرهنگ، ۱۳۹۳).

جدول ۱. سهم سپرده‌ها و اعتبارات قرض‌الحسنه بانک‌ها (میلیارد ریال – درصد)

سال	سپرده‌های پس‌انداز قرض‌الحسنه	کل سپرده‌های غیردیداری	سهم سپرده‌های قرض‌الحسنه کل
۱۳۷۰	۶۸۲	۱۶۳۱۱	۴/۱۸
۱۳۷۱	۷۷۵/۸	۲۱۴۰۶/۵	۳/۶
۱۳۷۲	۱۲۸۸/۷	۲۷۷۵۸/۳	۴/۶
۱۳۷۳	۱۵۶۱/۸	۳۵۵۹۸/۹	۴/۳۸
۱۳۷۴	۲۰۴۸	۴۳۶۵۱/۹	۴/۶۹
۱۳۷۵	۲۶۰۳/۳	۵۸۰۱۳/۱	۴/۴۷
۱۳۷۶	۳۲۷۱/۱	۷۱۰۶۹/۵	۴/۶۰
۱۳۷۷	۵۴۳۰	۹۲۷۸۷	۵/۸۵
۱۳۷۸	۶۱۰۰	۱۳۴۹۴۸	۴/۵۲
۱۳۷۹	۷۵۰۷/۵	۷۱۰۶۹/۵	۱۰/۵۶
۱۳۸۰	۲۹۸۴۷/۵	۲۲۳۷۴۵۰/۲	۱۲/۵۷
۱۳۸۱	۲۳۰۰۱/۶	۳۲۰۷۹۶/۲	۱۶/۲۳
۱۳۸۲	۲۵۷۹۴/۹	۴۴۲۳۹۷/۶	۷/۱۷
۱۳۸۳	۲۸۸۰۲/۷	۶۰۱۸۴۰۷/۵	۴/۷
۱۳۸۴	۳۶۵۸۰/۹	۸۳۲۸۳۱/۷	۴/۳۹
۱۳۸۵	۴۰۷۸۹	۱۱۷۹۷۲۲/۵	۳۴/۵۸
۱۳۸۶	۵۱۰۱۲/۶	۱۶۱۵۷۹۱/۲	۳/۱۵
۱۳۸۷	۶۴۶۹۰	۱۸۱۳۲۵۰/۱	۳/۵۱
۱۳۸۸	۹۲۸۱۳/۳	۲۱۰۳۹۱۶/۱	۴/۴۱
۱۳۸۹	۲۳۹۰۷۵/۵	۲۹۰۳۴۸۲/۳	۸/۲۳

۵/۱۶	۳۴۵۶۶۲۳/۳	۱۷۸۴۸۳/۵	۱۳۹۰
۵/۳۱	۴۰۶۷۵۹۰/۶	۲۱۶۲۲۹/۷	۱۳۹۱
۵/۲۶	۵۳۴۷۹۱۸/۲	۲۸۱۳۹۴/۲	۱۳۹۲
۵/۰۷	۶۲۴۰۹۴۴/۳	۳۱۶۸۶۱/۳	۱۳۹۳
۵/۰۱	۷۲۹۲/۸	۳۶۵/۹	۱۳۹۴
۵/۰۸	۹۱۰۱/۱	۴۶۲/۷	۱۳۹۵
۵/۴۹	۱۰۸۲۳/۲	۵۹۵/۲	۱۳۹۶
۶/۴۳	۳۴۵۵۶۳/۲	۶۰۳/۴	۱۳۹۷
۸/۹۱	۵۶۷۸۹۲/۱	۱۴۰۲۲	۱۳۹۸
۹/۳۳	۵۸۰۳۴۴/۴	۱۷۰۵۳/۱	۱۳۹۹

منبع: بانک مرکزی

۲. مروری بر پیشینه تحقیق و مطالعات انجام شده

منصف و منصوری(۱۳۸۹)، عوامل مؤثر بر حجم سپرده‌های بانکی در یک دوره ۲۰ ساله (۱۳۸۷-۱۳۶۷) با روش تکنیک‌های هم‌جمعی به خصوص روش ARDL و مکانیسم تصحیح خطای بررسی کردند، نتایج نشان می‌دهد که رابطه منفی بین نرخ سود اوراق مشارکت و حجم سپرده‌های بانکی در کوتاه‌مدت و بلندمدت وجود دارد.

ابونوری و همکاران(۱۳۹۲) رابطه بین نرخ تورم و نرخ سود سپرده‌های بانکی در سیستم بانکداری ایران را با استفاده از مدل‌های هم انباشتگی و تصحیح خطای بررسی نمودند، نتایج نشان می‌دهد که در بلندمدت رابطه مثبت و معنادار بین نرخ سود اسمی و نرخ تورم وجود دارد. به عبارتی، نرخ تورم دلیل تغییرات همسو در نرخ سود اسمی یا همان نرخ سود سپرده‌ها است و همچنین رابطه منفی معناداری بین رشد حجم سپرده‌های بانک با نرخ تورم وجود دارد و رابطه مستقیم با رشد درآمد ملی دارد.

سید علیپور(۱۳۹۴)، نقش قرض الحسن در اقتصاد مقاومتی از دیدگاه قرآن و روایات را بررسی کرده است، در شرایط تحريم و فشارهای اقتصادی، داروی نجات کشور توجه به اقتصاد کشور است، تا بهبود در معیشت و زندگی مردم صورت گیرد، برای بهبود معیشت زندگی و رهایی از رکورد،

توجه به قرض الحسنہ از ملزمات امروز جامعه می باشد. توجه به قرض الحسنہ و تقویت آن هم دارای ارزش مادی و معنوی بسیار می باشد و هم سعادت دنیا و آخرت در آن است.

هادوی نیا و عرب باقرانی (۱۳۹۵)، در مطالعه ای به بررسی مزايا و آثار اجتماعی و اقتصادی اوراق قرض الحسنہ پرداخته اند. نتایج پژوهش نشان داد که اوراق قرض الحسنہ در بردارنده مزایابی چون شفافیت و هماهنگی با ماهیت قرض الحسنہ، اجتناب از ربا، فقرزدایی، تأمین مالی پروژه های کلان و عمومی، قابلیت انعطاف پذیر نقدینگی، استفاده به عنوان وثیقه، مدیریت ریسک، جنبه بین المللی پیدا کردن قرض الحسنہ می باشد و نقدینگی موجود در صندوق های قرض الحسنہ و یا تسهیلات قرض الحسنہ با توجه به تأمین سرمایه در گردش لازم برای تولید کنندگان نقش موثری در ایجاد و تداوم اشتغال در سطح جامعه خواهد داشت.

حیدری و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی به بررسی رابطه بین ناطمنی تورم و میزان تسهیلات اعطایی قرض الحسنہ بانک ها با استفاده از رویکرد اقتصاد سنجی همبستگی شرطی پویای تصحیح شده طی دوره زمانی ۱۳۸۴-۱۳۹۳ پرداخته اند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که بین ناطمنی تورم و میزان تسهیلات اعطایی قرض الحسنہ همبستگی مشتبی وجود دارد.

حسن زاده و همکاران (۱۳۹۸) به بررسی چند جانبه چالش های مطرح شده در خصوص سپرده قرض الحسنہ پس انداز پرداخته اند. چالش های منتخب جمع آوری شده از منابع و مصاحبه با خبرگان، در قالب پرسشنامه طیف لیکرت طراحی گردیده تا اهمیت هر یک از آن ها از منظر خبرگان حوزه قرض الحسنہ مورد ارزیابی قرار گیرد. در نهایت ۱۱ شاخصی که در پرسشنامه از خبرگان مورد سوال واقع شده بود، با استفاده از روش حداقل مربعات جزئی مورد اعتبارسنجی و روابط بین آنها مورد آزمون قرار گرفت و اعتبار هر یک از چالش های سپرده قرض الحسنہ پس انداز به عنوان بخش تجهیز نهاد قرض الحسنہ در نظام بانکی مشخص گردید.

rstmi و Rstmi (۱۳۹۹)، در مقاله ای با استفاده از روش تحلیلی، در پاسخ به سوال از انحراف کارکردی قرض الحسنہ در نظام بانکی کشور، فرضیه کارایی پایین در تخصیص و ریاضی معکوس را مطرح می کنند. یافته های تحقیق نشان می دهد که انحراف کارکردی قرض الحسنہ در نظام بانکی کشور، بیانگر انحراف در ساختار اخلاقی و اقتصادی جامعه است. برای جلوگیری از انحرافات، می توان سپرده های قرض الحسنہ را از طریق عقد و کالت و بر اساس اولویت های اقتصادی تجهیز کرده و نرخ سود واقعی صفر را برقرار ساخت.

عزیز محمدلو (۱۳۹۹)، در تحقیق خود، تعامل و رابطه علی موجود بین عقود مشارکتی و عقد قرض الحسنہ از یک سو و سرمایه اجتماعی از سوی دیگر را با استفاده از رویکرد علیت تودا- یاماتو و با بهره گیری از داده های آماری سال های ۱۳۹۶ تا ۱۳۶۳ آزمون و تحلیل نموده است.

نتایج آزمون علیت تودا-یاماتو گویای آن است که با وجود آنکه بین کل تسهیلات اعطایی در قالب عقود اسلامی و سرمایه اجتماعی رابطه علی دوسویه‌ای وجود دارد، بین عقود مشارکتی و سپرده‌های قرض الحسن از یک سو و سرمایه اجتماعی از سوی دیگر یک رابطه علی یک سویه برقرار است.

عاقلی(۱۴۰۰)، به بررسی عوامل مؤثر بر اعطایی تسهیلات قرض الحسن در ایران با استفاده از روش هم انباشتگی یوهانسن-یوسلیوس طی دوره زمانی ۱۳۹۸-۱۳۶۳ پرداخته است. نتایج حاکی از آن است که تولید ناخالص داخلی، نرخ سود تسهیلات بانکی و تعداد ازدواج ثبت شده بر تسهیلات اعطایی بانک‌ها در قالب قرض الحسن اثر گذاشته‌اند، به طوری که با افزایش تولید ناخالص داخلی و نرخ سود تسهیلات بانکی، سهم تسهیلات قرض الحسن از کل تسهیلات اعطایی کاهش می‌یابد و نرخ ازدواج بر تسهیلات قرض الحسن اثر مثبت داشته است.

مزینی(۱۴۰۰)، در پژوهشی با عنوان ارزیابی اثر فضای تورمی حاکم بر اقتصاد کشور بر عرضه وجوده قرض الحسن پرداخته‌اند. نتایج پژوهش آنها با مروری بر عملکرد مقامات پولی در قالب حجم پول، نقدینگی و تورم و نیز تحولات شاخص‌های بانکی در زمینه سپرده‌های قرض الحسن نشان می‌دهد که متغیرهای ذکر شده تأثیر منفی بر سپرده قرض الحسن داشته است

نظریه و همکاران (۲۰۱۳)، نقش سپرده‌های بانکی و تورم در عرضه وام در پاکستان را با استفاده از داده‌های ماهانه ۱۹۹۱ تا ۲۰۰۹ بررسی نموده‌اند، نتایج نشان می‌دهد که بین میزان سپرده‌های بانکی و عرضه وام توسط بخش بانکی پاکستان رابطه مثبت می‌باشد و با نرخ متوسط بازده وام‌های مجاز توسط بانک رابطه منفی دارد.

مطالعه مکیند(۲۰۱۶)، در نیجریه با استفاده از داده‌های ثانویه که از سوی بولتن آمار مرکزی بانک نیجریه و اداره ملی آمار، بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۳ و با استفاده از تکنیک‌های رگرسیون چندگانه صورت گرفته است. نتایج نشان می‌دهد که بین نرخ بهره و سپرده‌های بانکی رابطه منفی وجود دارد.

میشرا و بورنس(۲۰۱۷) ف اثر شوک نقدینگی بر روی کانال وام بانکی در کشور هند را با استفاده از یک مدل کوتاه مدت و چارچوب مدل خودرگرسیون برداری ساختاری بررسی نموده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که شوک‌های سیاست پولی تأثیرات ابتدایی و پایدار قوی بر وام‌های بانکی دارند، در حالی که شوک‌های نقدینگی پس از یک دوره ۹ ماهه به وام‌های بانکی منجر می‌شود.

^۱ Nazir

^۲ Makinde

^۳ Mishraa and Burnsb

موزامل و صدیقی^۱ (۲۰۲۰)، در مطالعه‌ای به بررسی تأثیر متغیرهای خاص اقتصاد کلان بانک در تأمین مالی و تصمیمات سرمایه‌گذاری بانک اسلامی با استفاده از داده‌های هر ۴ بانک کامل اسلامی پاکستان طی دوره ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۸ پرداخته است. نتایج حاکی از آن است که نرخ بهره تأثیر قابل توجه و منفی بر وام بخش خصوصی و سرمایه‌گذاری بانک اسلامی دارد.

عبدالمجید^۲ (۲۰۲۰)، در مطالعه‌ای به بررسی عوامل موثر بر نقدینگی در چهار بانک اسلامی فعال در عربستان سعودی در دوره ۲۰۰۷-۲۰۱۷ با استفاده از پانل برآورد رگرسیون اثر ثابت و تصادفی پرداخته است. نتایج نشان داده است که نقدینگی بانک‌های اسلامی با نسبت سپرده و همچنین نرخ حاشیه سود مرابحه با کفایت سرمایه بانک‌های اسلامی رابطه منفی دارد.

سافیتری و کورنیا^۳ (۲۰۲۲)، تأثیر نرخ بهره و تورم بر سپرده‌های مضاربه در بانک‌های اسلامی کشور اندونزی طی دوره زمانی ۲۰۰۲-۲۰۲۰ را با استفاده از روش اقتضادسنجی پانل دیتا و اثرات ثابت بررسی کرده‌اند. طبق نتایج حاصله، نرخ بهره و تورم بر سپرده‌های مضاربه تأثیر منفی و معنی داری داشته است.

۳. معرفی روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی می‌باشد و به بررسی اثر سپرده‌های قرض الحسنہ بر حجم نقدینگی و نرخ تورم در دو مدل مجزا می‌پردازد. متغیرهای به کار رفته در مدل‌های تحقیق سپرده‌های قرض الحسنہ، تولید ناخالص داخلی، حجم نقدینگی، مازاد بودجه، کسری بودجه و نرخ تورم می‌باشد و از سایت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران استخراج شده است. حوزه جغرافیایی پژوهش حاضر شامل ایران، طی دوره زمانی ۱۳۹۹-۱۳۷۰ و با استفاده از رویکرد اقتصاد سنجی خودرگرسیونی با وقفه‌های توزیعی (*ARDL*) است. تجزیه و تحلیل داده‌های سری زمانی نیز به کمک نرم‌افزار Eviews انجام می‌پذیرد.

۱-۳. الگوی خودتوضیح برداری با وقفه‌های گستردگی (*ARDL*)

پسران و شین در سال ۱۹۹۷ نشان دادند در حالتی که تمام متغیرها جمعی از مرتبه‌ی (0) I هستند، همچنین در حالتی که بعضی از متغیرها یا همه آنها جمعی مرتبه‌ی (1) I هستند، ولی بین متغیرهای جمعی مرتبه‌ی اول یک رابطه همجمعی وجود داشته باشد، روش *ARDL* معتبر

^۱ Muzammil & Siddiqui

^۲ Abdelmagid

^۳ Safitri & Kurnia

است، البته قبل از تخمین مدل به روش ARDL باید مانایی متغیرها بررسی گردد. همچنین این روش، روابط بلندمدت و کوتاهمدت بین متغیر وابسته و سایر متغیرهای توضیحی الگو را به طور همزمان تخمین می‌زند.

ساده‌ترین شکل الگوی پویایی که می‌توان برای رابطه ساکنی بلندمدت تنظیم کرد تا با کمک آن برآوردهای نسبتاً بدون تورشی از ضرایب بلند مدت الگو دست یافته، الگوی پویایی زیر است:

$$y_t = \gamma_0 x_t + \gamma_1 x_{t-1} + \alpha y_{t-1} + u_t \quad (1)$$

با انجام یک عملیات جبری مختصر می‌توان رابطه فوق را به صورت زیر نوشت:

$$y_t = \beta x_t + \lambda_1 \Delta x_t + \lambda_2 \Delta y_t + v_t \quad (2)$$

$$v_t = \frac{u_t}{1-\alpha}, \quad \lambda_2 = -\frac{\alpha}{1-\alpha}, \quad \lambda_1 = -\frac{\gamma_1}{1-\alpha}, \quad \beta = \frac{\gamma_0 + \gamma_1}{1-\alpha} \quad (3)$$

بنابراین برآورد مقدار بلندمدت ضریب β از رابطه ساکن، معادل برآورد ضریب β از رابطه پویا است. وجود متغیرهای $\Delta y_t, \Delta x_t$ در این رابطه موجب می‌شوند تا تورش مربوط به برآورد پارامتر β بر اساس یک نمونه کوچک از بین برود. همان‌گونه که در رابطه اخیر ملاحظه می‌شود، شرط آنکه الگوی کوتاهمدت به سمت الگوی بلند مدت میل کند آن است که $\alpha < 1$ باشد (Ditta و همکاران، ۲۰۲۰).

بهتر است که برای کاهش تورش مربوط به برآورد ضرایب الگو در نمونه‌های کوچک، تا حد ممکن الگوی پویایی را در نظر گرفت که تعداد وقفه‌های زیادی را برای متغیرها لحاظ کند. بنابراین، به جای برآورد رابطه بالا بهتر است رابطه زیر برآورد شود: (۴)

$$A(L)y_t = B(L)x_t + u_t$$

در این رابطه $A(L)$ عملگر وقفه به صورت $B(L) = 1 - \alpha_1 L - \alpha_2 L^2 - \dots - \alpha_p L^p$ و $A(L)$ عملگر وقفه به صورت $L^r x_t = x_{t-r}, \gamma_0 + \gamma_1 L + \gamma_2 L^2 + \dots + \gamma_p L^p$ است. برای یافتن برآورد پارامتر

بلند مدت β کافی است که از رابطه برآورد شده بالا مقدار β را به صورت زیر محاسبه کنیم:

$$\hat{\beta} = \frac{\sum_{i=0}^q \hat{\gamma}_i}{1 - \sum_{i=1}^p \alpha_i} \quad (5)$$

سپس ضرایب مربوط به الگوی بلندمدت و خطای معیار مجانبی بر اساس الگوی *ARDL* انتخابی ارائه می‌شود. بنابراین پیش از بحث پیرامون روابط تعادلی بلند مدت، ضروری است تا آزمون ریشه واحد فرضیه صفر عدم وجود همگرایی انجام شود؛ زیرا لازمه آن که الگوی پویای برآورد شده در روش *ARDL* به سمت تعادل بلند مدت گرایش یابد، آن است که مجموع ضرایب متغیر وابسته کمتر از یک باشد.

$$H_0 : \sum_{i=1}^P \alpha_i - 1 \geq 0 \quad (6)$$

$$H_1 : \sum_{i=1}^P \alpha_i - 1 \leq 0$$

کمیت آماره t مورد نیاز برای انجام آزمون فوق به صورت زیر محاسبه می‌شود:

$$t = \frac{\sum_{i=1}^P \alpha_i - 1}{\sqrt{\sum_{i=1}^P S_{\hat{\alpha}_i}}} \quad (7)$$

اگر فرض H_0 رد شود، می‌توان گفت که یک رابطه تعادلی بلند مدت بین متغیرهای الگو وجود دارد(بیوا و پیمپه، ۲۰۲۱)

۲-۳. الگوی تصحیح خطای (ECM)

وجود همگمی بین مجموعه‌ای از متغیرهای اقتصادی مبنای آماری مورد استفاده از الگوی تصحیح خطای را فراهم می‌آورد. این الگوها در کارهای تجربی از شهرت فرازینده‌ای برخوردار شده‌اند. مکانیزم(ECM) برای اولین بار توسط سارگان و بارگاوا در سال ۱۹۶۴ مورد استفاده قرار گرفت و بعد توسط انگل و گرنجر در سال ۱۹۸۷ برای تصحیح عدم تعادل به کارگرفته شد(جیانگ^۱ و همکاران، ۲۰۲۰).

^۱ Yeboah & Prempeh

^۲ Jiang

۳-۳. آزمون‌های گرافیکی CUSUM برای بررسی پایداری ضرایب مدل

بعد از تخمین مدل، آزمون‌های گرافیکی که ابتدا توسط دوبلین، براون و اوائز در سال ۱۹۷۵ برای بررسی پایداری ضرایب مدل تخمین زده شده است^(بوسو، ۲۰۲۰).

۴. برآورد الگو و یافته‌های تجربی

۴-۱. آزمون ریشه واحد

به منظور دستیابی به یک تخمین غیرکاذب بین متغیرهای الگو، بایستی متغیرهای حاضر در رگرسیون ایستا بوده یا ترکیب آنها ایستا باشد. لین، لین و چونشان دادند که در داده‌های ترکیبی، استفاده از آزمون ریشه واحد برای ترکیب داده‌ها، دارای قدرت بیشتری نسبت به استفاده از آزمون ریشه واحد برای هر مقطع به صورت جداگانه می‌باشد (لین و همکاران^۱، ۲۰۰۲). به منظور بررسی مانایی متغیرها از آزمون دیکی فولر (ADF) استفاده شده است. در جدول ۲ نتایج آزمون ریشه واحد دیکی فولر تعمیم یافته برای آزمون پایایی متغیرها آمده است. با توجه به اینکه هیچ‌کدام از متغیرهای موجود در مدل طبق نتایج آزمون دیکی فولر تعمیم یافته ایستا از درجه دو نیستند؛ به عبارتی همه‌ی متغیرهای مدل در I(1) مانا هستند. بنابراین در این پژوهش از روش برآورد خود رگرسیون با وقفه‌های گسترده جهت تخمین الگو استفاده می‌شود.

جدول ۲. نتایج آزمون ریشه واحد

نتیجه	مقدار بحرانی	ADF آماره آزمون	نماد	متغیرها
I(1)	۰/۰۰۲۱	-۴/۴۷۵۷۴۵	DFI	سپرده قرض الحسن
I(1)	۰/۰۰۱۴	-۴/۵۶۵۵۱۵	GDP	تولید ناخالص داخلی
I(1)	۰/۰۰۰۳	-۵/۱۰۹۴۷۲	Liquidity	نقدینگی
I(1)	۰/۰۰۰۴	-۵/۳۶۱۰۲۶	Budget surplus	مازاد بودجه
I(1)	۰/۰۰۰۷	-۴/۸۶۹۳۲۲	Inflation rate	نرخ تورم

منبع: یافته‌های پژوهش

¹ Busu

² Levi and et

۴-۲. برآورد مدل اول با استفاده از روش ARDL

ابتدا مدل یک به صورتی که حجم نقدینگی به عنوان متغیر وابسته و سایر متغیرها که شامل متغیرهای تولید ناخالص داخلی، سپرده های قرض الحسن، نرخ تورم و مازاد بودجه به عنوان متغیر توضیحی وارد می شود، تخمین زده می شود.

$$li_t = \varphi(DFI_t, GDP_t, BS_t, IN_t) \quad (8)$$

$= BS_t$ = حجم نقدینگی، $= DFI_t$ = سپرده های قرض الحسن، $= GDP_t$ = تولید ناخالص داخلی،
 $= IN_t$ = نرخ تورم
 مازاد بودجه،

جدول ۳. نتایج تخمین ضرایب کوتاه مدت - متغیر وابسته: حجم نقدینگی

متغیر توضیحی	ضریب	آماره t	سطح احتمال
LI(-1)	-0.516325	12/24919	.00000
GDP	-0.413356	2/898605	.00025
DFI	-0.012563	0/0104671	.00985
BS	-0.00654321	-1/379971	.00681
IN	-0.0435601	-2/145629	.05562
C	-0.675074	4/546732	.00000

منبع: یافته های پژوهش

نتایج تخمین کوتاه مدت ARDL گزارش شده در جدول ۳ نشان می دهد که تولید ناخالص داخلی موجب افزایش ۰/۴۱۳۳۵۶ حجم نقدینگی شده است در حالیکه سپرده های قرض الحسن، مازاد بودجه و نرخ تورم به ترتیب موجب کاهش ۰/۰۱۲۵۶۲، ۰/۰۰۶۵۴۳۲۱ و ۰/۰۰۶۵۰۷۱ حجم نقدینگی شده است.

با توجه به ضرایب کوتاه مدت، قبل از برآورد ضرایب بلندمدت به روش ARDL، برای اطمینان از وجود رابطه بلندمدت میان متغیرهای مدل لازم است که آزمون همجمعی صورت پذیرد. با انجام

آزمون کرانه های باند ۱ این نتیجه حاصل می شود که روابط بلندمدت بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل این پژوهش حاکم است، بدین ترتیب که با توجه به نتایج جدول ۴ مقدار آماره توزیع F بیشتر از سطح اطمینان ۹۵٪ است، فرضیه صفر مبنی بر نبود روابط بلند مدت رد می شود.

جدول ۴. آماره F کرانه های بالا و پایین

١٦/١٥٧٧٨F=		٤K=	
% ١	% ٥	% ١٠	سطح احتمال
٢/٢٩I(0)=	٢/٥٦I(0)=	٢/٢ I(0)=	حد بala و حد پائين
٤/٣٧I(1)=	٣/٤٩I(1)=	٣/٠٩I(1)=	

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۵. نتایج حاصل از برآورد بلندمدت - متغیر وابسته حجم نقدینگی

متغير توضيحي	ضريب	آماره	سطح احتمال
GDP	-٠٠٨٥٤٣٠٩	-٢٢٦٧٩٠٣	٠٠٢٤١
DFI	-٠٦١٧٧٩١	-٣٧٦٧٠٣٢	٠٠١٢
BS	٠١٦٧٥٣	٢٤٥٧٦٣٢	٠٠٤٤٣
IN	٠٥٩١٢١١٩	٤٦٦٠٩٩	٠٠٠٠١
C	٠٩٨٧٥٠٣	١١٩٧٥٠٨	٠٠٠٠٠

منع: بافت‌های بژوهش

نتایج تخمین بلندمدت ARDL گزارش شده در جدول ۵ نشان می‌دهد که تولید ناخالص داخلی و سپرده‌های قرض الحسن به ترتیب موجب کاهش 0.854309 و 0.16753 حجم نقدینگی شده است در حالیکه مازاد بودجه و نرخ تورم به ترتیب موجب افزایش 0.16753 و 0.5912119 حجم نقدینگی شده است. سپرده‌های قرض الحسن تأثیر منفی، و معنی، دارای در هر

1 Bonds Test

دو بازه زمانی کوتاه و بلند مدت بر حجم نقدینگی داشته است و بیشترین تأثیرگذاری آن در بلند مدت ۱۷۷۹۱/۰ می باشد. مدل تصحیح خطای مرتبط با رابطه تعادلی بلندمدت که از روش ARDL برآورده شده، در جدول ذیل آمده است:

جدول ۶. جدول تصحیح خطای مدل ARDL

متغیر توضیحی	ضریب	t آماره	سطح احتمال
D(GDP)	+۰/۴۳۹۰۷۱	+۰/۸۰۸۶۴۲	+۰/۲۳۵۶
D(DFI)	-۰/۰۴۵۳۱۰۴	-۱/۴۵۳۲۹۳	+۰/۷۶۵۳
D(BS)	-۰/۰۱۲۳۶۵۷	-۲/۴۳۶۷۸۱	+۰/۴۵۳۱
D(INFLATION)	-۸/۸۵۴۳۲۱	+۰/۷۶۵۴۳۱	+۰/۳۲۰۹
CointEq(-1)	-۰/۷۱۵۴۳۲	-۷/۰۰۶۵۴۲	+۰/۰۰۰۰

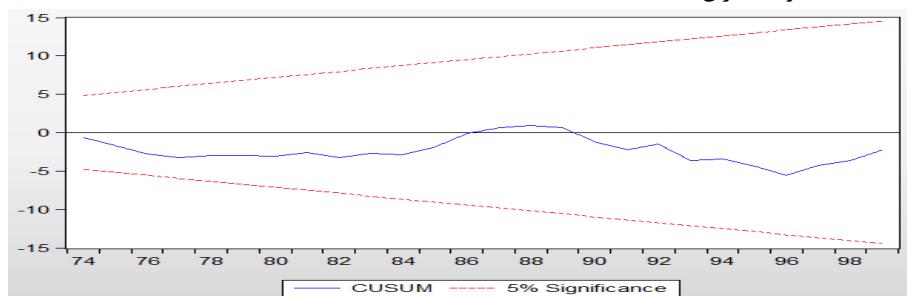
منبع: یافته‌های پژوهش

ضریب تعديل ECM که در هر دوره، چند درصد از عدم تعادل‌های کوتاه‌مدت مدل جهت رسیدن به تعادل بلندمدت تعديل می‌گردد. ضریب تصحیح خطای مدل ۰/۷۱ براورده شده است که از نظر آماری نیز معنی‌دار است. این ضریب نشان‌دهنده این است که هر سال حدود ۷۱ درصد از عدم تعادل کوتاه‌مدت در مدل برای رسیدن به تعادل بلندمدت تعديل می‌شود.

۴-۴. آزمون ثبات و تشخیص مدل اول

آزمون‌های تشخیص برای مشخص کردن ثبات مدل و تعیین ثبات ساختاری مورد استفاده قرار می‌گیرد. در این روش نمودار Cusum برای ثبات مدل استفاده می‌شود. آزمون CUSUM براساس جمع تجمعی جملات پسمند انجام می‌شود. نمودار این آزمون جمع تجمعی جملات پسمند در زمان نشان داده می‌شود. همچنین خطوط بحرانی(Critical) که در آن مشاهده می‌شود، اگر جمع

تجمعی جملات پسماند از منطقه بین دو خط بحرانی خارج شود نشانگر عدم ثبات ساختاری معادله است (دینگ و همکاران، ۲۰۲۱).

نمودار ۱. آزمون CUSUM برای مدل اول

همان‌طور که در نمودار ۱ ملاحظه می‌شود در ناحیه بین دو خط بحرانی در سطح ۵٪ قرار گرفته است. این نتیجه بیانگر این مطلب است که پایداری الگوی بلندمدت در بلندمدت قابل تایید است.

۴-۴. برآورد مدل دوم با استفاده از روش ARDL

در این مدل نرخ تورم به عنوان متغیر وابسته و سایر متغیرها که شامل متغیرهای تولید ناچالص داخلی، سپرده‌های قرض‌الحسن، حجم نقدینگی و کسری بودجه به عنوان متغیر توضیحی وارد می‌شود، تخمین زده می‌شود.

$$(9) \quad IN_t = \varphi(DFI_t, GDP_t, BS_t, li_t)$$

جدول ۷. ضرایب متغیرهای الگوی کوتاه‌مدت- متغیر وابسته: نرخ تورم

سطح احتمال	t آماره	ضریب	متغیر توضیحی
۰/۰۰۰۰۰	۹/۸۷۶۳۰۱	۰/۴۵۶۷۳۱	IN(-1)
۰/۱۰۲۸	۳/۸۲۱۰۰۱	۴/۵۶۷۱۰۸	GDP
۰/۰۰۹۲	-۳/۵۰۸۴۸۵	-۰/۰۲۱۳۸۴	DFI
۰/۲۶۵۹	-۱/۸۹۱۰۵۲	-۰/۰۳۴۲۰۹۷	BS

۱ Ding

۰/۵۰۰۴۳	-۳/۶۸۱۲۸۵	-۶/۳۱۱۳۵۴	LI
۰/۰۰۰۰	۴/۰۷۵۷۳۱	۰/۸۱۴۰۹۵	C

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج تخمین کوتاه مدت $ARDL$ گزارش شده در جدول ۷ نشان می‌دهد که حجم سپرده‌های قرض الحسن موجب کاهش $۰/۰۰۲۱۳۸۴$ نرخ تورم شده است در حالی که بقیه متغیرها معنادار نمی‌باشد.

جدول ۸. آماره‌های بالا و پایین

۱۳/۴۷۵۲F=		۴K=	
% ۱	% ۵	% ۱۰	سطح احتمال
۳/۲۹I(0)=	۳/۲۸I(0)=	۲/۸۳I(0)=	حد بالا و حد پائین
۴/۵۱I(1)=	۴/۴۵I(1)=	۳/۹۷I(1)=	

منبع: یافته‌های پژوهش

بعد از طی مراحل بالا حال می‌توانیم ضرایب بلندمدت مدل برآورد شده از روش $ARDL$ را تخمین بزنیم، چنان که در تخمین مدل به روش $ARDL$ مشاهده گردید، بنابراین باید از تخمین‌های بلند مدت ضرایب متغیرهای توضیحی اطلاعات کامل داشته باشیم و عکس العمل نرخ تورم را در بلند مدت بررسی کنیم. تخمین بدست آمده در جدول زیر آمده است:

جدول ۹. ضرایب متغیرهای الگوی بلندمدت - متغیر وابسته: نرخ تورم

متغیر توضیحی	ضریب	آماره t	سطح احتمال
GDP	۰/۳۴۲۱۸۱	۰/۷۶۵۴۰۱	۲/۳۲۱۵
LI	۲/۶۵۴۱۰۲	۳/۵۶۴۳۱۲	۱/۴۳۱۹۸
BS	۱/۳۲۰۴۶۷	۵/۵۶۸۷۱۲	۰/۹۸۴۳
DFI	-۰/۰۸۷۳۲۱۱	-۱/۱۳۴۵۲۸	۰/۰۰۰۷

۰/۰۰۰۰	۲/۱۲۶۷۳۲	۱۰/۰۹۴۲۷۱	C
--------	----------	-----------	---

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج تخمین بلند مدت *ARDL* گزارش شده در جدول ۹ نشان می‌دهد که به جز سپرده‌های قرض الحسنه هیچ یک از ضرایب بلندمدت متغیرهای توضیحی معنادار نمی‌باشد. فقط سپرده‌های قرض الحسنه تأثیر منفی و معنی دار بر نرخ تورم داشته است و موجب کاهش ۰/۰۸۷۳۲۱۱ نرخ تورم شده است. هم در کوتاه و بلند مدت سپرده‌های قرض الحسنه تأثیر منفی و معنی دار بر نرخ تورم داشته است و بیشترین تأثیرگذاری با ضریب ۰/۰۸۷۳۲۱۱ در بلند مدت است.

با توجه به اینکه سپرده‌های بانکی و در واقع نقدینگی اگر به سمت فعالیت غیر مولد سوق داده شود، مانده‌های وجوده سوداگرانه را افزایش داده و به رشد فعالیت‌های بازانه دامن می‌زند و این امر موجب جذابیت بخش غیرمولده و سوسسه برای خروج سرمایه‌های مولد به بازارهای غیرمولده می‌شود، از این طریق موجب کاهش رشد اقتصادی می‌شود. افزایش نقدینگی در جامعه اگر همراه و همگام با افزایش تولیدناظری داخلی نباشد از عوامل تشید کننده تورم محسوب می‌شوند. زمانی می‌توان تورم را تحت کنترل درآورد که نقدینگی کافی وجود داشته باشد در عین حال، وجود نقدینگی بیشتر یا کمتر از اندازه، تهدیدی برای حرکت تورم به نقطه بالاتر خواهد بود که در هر دو صورت مخاطره آمیز خواهد بود و مطالعات محسنی زنوزی و همکاران (۱۳۹۵) آنرا تایید می‌کنند. با توجه به اینکه نتایج پژوهش حاضر نشان‌دهنده این است که سپرده‌های قرض الحسنه موجب کاهش تورم و نقدینگی شده است، گویای این است که در جهت انجام نیازهای ضروری مردم و فعالیت‌های تولیدی مصرف شده‌اند.

جدول ۱۰. جدول تصحیح خطای مدل *ARDL*

سطح احتمال	آماره t	ضریب	متغیر توضیحی
۰/۵۶۲۸	۰/۸۲۲۳۶۱	۰/۴۳۸۷۹۱	D(GDP)
۰/۴۳۰۱	۶/۸۹۴۲۵۲	۰/۳۴۶۷۸۱	D(DFI)
۰/۳۹۲۴	۰/۲۱۷۴۴۹	۰/۰۴۳۲۱	D(BS)
۰/۰۲۵۲	-۲/۹۴۲۰۸۵	-۰/۰۱۲۳۴۵	D(LI)

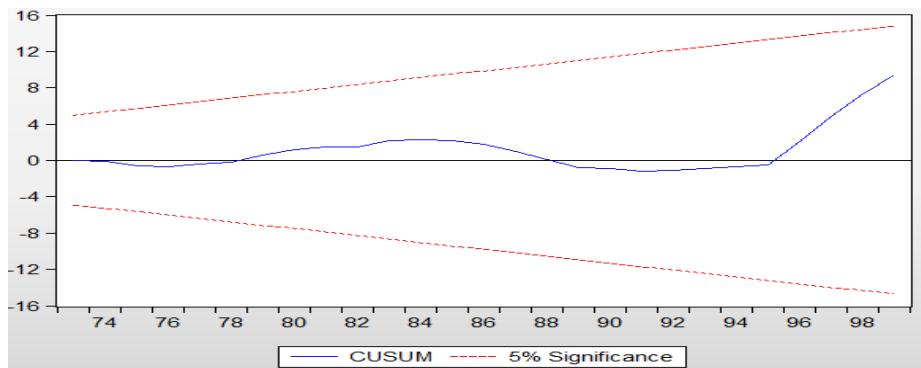
۰/۰۰۰۰	-۶۰۳۶۳۸۳	-۰/۶۱۳۴۷۳	CointEq(-1)
--------	----------	-----------	-------------

منبع: یافته‌های پژوهش

ضریب تعديل ECM نشان دهنده آن است که در هر دوره، چند درصد از عدم تعادل‌های کوتاه-مدت مدل جهت رسیدن به تعادل بلندمدت تعديل می‌گردد. ضریب تصحیح خطای مدل ۰/۶۱ برآورده شده است که از نظر آماری نیز معنی‌دار است. این ضریب نشان‌دهنده این است که هر سال حدود ۰/۶۱ درصد از عدم تعادل کوتاه‌مدت در مدل برای رسیدن به تعادل بلندمدت تعديل می‌شود.

۴-۵. آزمون ثبات و تشخیص مدل دوم

با توجه به نمودار ۲ در ناحیه بین دو خط بحرانی در سطح ۵٪ قرار گرفته است. این نتیجه بیانگر این مطلب است که پایداری الگوی بلندمدت در بلندمدت قابل تایید است.

نمودار ۲. آزمون CUSUM برای مدل دوم

۵. بحث و نتیجه‌گیری

تحقیق حاضر با استفاده از داده‌های سالانه اقتصاد ایران طی دوره ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۹ و با به کارگیری تکنیک اقتصادسنجی مدل خودرگرسیونی با وقفه‌های توزیعی (ARDL) به بررسی تاثیر سپرده‌های قرض الحسن بر حجم نقدینگی و تورم در دو مدل پرداخته است. طبق آمار بانک مرکزی سهم سپرده‌های قرض الحسن پس انداز در مجموع کل سپرده‌ها ۴/۱۸ درصد در سال ۹/۳۳ به ۱۳۷۰ درصد در سال ۱۳۹۹ افزایش یافته است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که در هر دو بازه زمانی کوتاه و بلند مدت در مدل یک سپرده قرض الحسن تأثیر منفی و معنی دار بر حجم نقدینگی

داشته است و در مدل دوم سپرده قرض الحسن تأثیر منفی و معنی دار بر نرخ تورم داشته است و فرضیات پژوهش حاضر را تأیید می‌کنند. در ضمن بیشترین تأثیر گذاری قرض الحسن بر حجم نقدینگی با مقدار (۶۱۷۷۹۱) در مدل یک و نرخ تورم با مقدار (۰/۰۸۷۳۲۱۱) در مدل دوم در بلند مدت می‌باشد.

منابع

۱. ابوالحسنی هستیانی، اصغر و امیر علی فرهنگ(۱۳۹۳)" صندوق های قرض الحسن: چالش ها، فرصت ها و راهبردها. مجموعه مقالات سومین همایش ملی پولی و بانکی صندوق های قرض-الحسنه", صص ۵۸-۴۱.
۲. ابونوری، عباسعلی؛ سجادی، سمية السادات و تیمور محمدی(۱۳۹۲)" رابطه بین نرخ تورم و نرخ سود سپرده‌های بانکی در سیستم بانکداری ایران"، فصلنامه سیاست های مالی و اقتصادی، سال اول، شماره ۳، صص ۵۲-۲۳.
۳. اثنی عشری، ابوالقاسم؛ بابایی و محمدرضا سمیرمی (۱۳۸۸)" برآورد تابع تقاضای پول در سپرده‌های قرض‌الحسنه بانک‌های ایران"، فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، سال هفدهم شماره ۵۱، صص ۱۰۴-۹۳.
۴. امینی، صفیار؛ محمدی، سمية و سید فخرالدین فخر حسینی (۱۳۸۹)" بررسی عوامل مؤثر بر جذب سپرده‌های بانکی، بانک‌های منتخب با تأکید بر بانک صادرات ایران"، فصلنامه اقتصاد مالی، دانشکده اقتصاد و حسابداری واحد تهران مرکزی، دوره ۳، شماره ۶، صص ۱۰۳-۹۱.
۵. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش اقتصادی و ترازنامه، سال‌های مختلف.
۶. تقی نتاج، غلامحسن و علی یوسفی نژاد (۱۳۸۶)" کالبد شکافی یک تجربه، ورشکستگی صندوق های قرض الحسنه"، دومین همایش صندوق های قرض الحسن، چالش ها و فرصت ها، بابل
۷. جوزیزاده منا، یزدانی ناصر، شیخ محمدجواد (۱۳۹۶)" قرض‌الحسنه و بانکداری قرض‌الحسنه در آینه مطالعات (مروی بر مطالعات تخصصی قرض‌الحسنه)، نشریه اقتصاد و بانکداری اسلامی، ۶ (۱۹) : صص ۲۲۷-۱۹۷.
۸. حر عاملی، محمد بن حسن. وسائل الشیعه، جلد ۱۸، ۱۴۰۹ق، مؤسسه آل البيت، صص ۳۳۰.
۹. حسن زاده، حسین؛ کریمی، میثم؛ قوام، محمدحسین و محمد قربلاش (۱۳۹۸)" شناسایی و ارزیابی چالش‌های حساب قرض الحسن پس انداز و ارائه راهکارهای اصلاحی"، فصلنامه راهبرد اقتصادی، ۸ (۳۰)، صص ۴۶-۵.

۱۰. حیدری، حسن؛ صادق پور، سولماز و مرتضی دهقاندرست (۱۳۹۶)" رابطه بین ناطمینانی تورم و میزان تسهیلات اعطایی قرض الحسنه بانکها"، *نشریه اقتصاد پولی، مالی،* ۱۴(۲۴)، ۱۳۵-۱۵۴
۱۱. رحیمی بیدگلی، روح الله (۱۳۹۴)" آسیب شناسی نظام قرض الحسنه در اقتصاد ایران و ارائه الگوی مطلوب آن"، *پایان نامه کارشناسی ارشد اقتصاد اسلامی،* دانشکده اقتصاد دانشگاه علوم اقتصادی تهران.
۱۲. رستمی، محمدزمان و حمدهادی رستمی (۱۳۹۹)" تبیین انحراف های سپرده های قرض الحسنه در نظام بانکی"، *نشریه معرفت اقتصاد اسلامی،* ۱۱(۲)، ۱۰۷
۱۳. سید علیپور، سید عباس(۱۳۹۴)" بررسی نقش قرض الحسنه در اقتصاد مقاومتی از دیدگاه قرآن و روایات، دومین کنفرانس بین المللی اقتصاد"، مدیریت و فرهنگ ایرانی اسلامی، اردبیل
۱۴. شیخ صدوq، محمد بن علی(۱۳۶۸)" ثوال الاعمال و عقاب الاعمال"، جلد ۱. ناشر: رضی.
۱۵. عاقلی، لطفعلی (۱۴۰۰)" عوامل مؤثر بر اعطای تسهیلات قرض الحسنه در ایران، *فصلنامه علمی اقتصاد و بانکداری اسلامی،* شماره سی و هفتم، صص ۴۴-۲۷
۱۶. عزیزمحمدلو، حمید (۱۳۹۹)" بررسی ارتباط متقابل بین عقود مشارکتی، قرض الحسنه و سرمایه اجتماعی در ایران"، *فصلنامه اقتصاد اسلامی،* ۲۰(۷۹)، ۱۶۹-۱۳۹.
۱۷. علامه مجلسی، بخار الانوار، جلد ۳، صفحه ۱۳۸، حدیث ۲، ناشر دارالکتب الاسلامیه، نشر ۱۳۶۳.
۱۸. قرآن کریم
۱۹. گجراتی، دمودار(۱۳۹۲)" اقتصاد سنجی کاربردی: همراه با نرم افزار Stata و Eviesws (ترجمه: دکتر نادر مهرگان – دکتر لطفعلی عاقلی)". تهران: انتشارات نور علم.
۲۰. محسنی زنوزی، سید جمال الدین؛ حکمتی فرید، صمد و سمیه طالب پور (۱۳۹۵)" تأثیر کنترل فساد و افزایش نقدینگی بر رشد اقتصادی کشورهای منتخب در حال توسعه"، *فصلنامه علمی پژوهشی (اقتصادوالگوسازی) دوره هفت،* شماره بیست و هشت، صص ۱۰۶-۱۰۰.
۲۱. مزینی، امیرحسین (۱۴۰۰)" ارزیابی اثر فضای تورمی حاکم بر اقتصاد کشور بر عرضه وجوده قرض الحسنه"، *مجله اقتصاد و بانکداری اسلامی،* ۱۰(۳۷)، صص ۷-۲۶.
۲۲. مکیان، سیدنظام الدین و مصطفی الراجی (۱۴۰۰)" تأثیر تسهیلات قرض الحسنه بر اشتغال در اقتصاد ایران، *نشریه اقتصاد و بانکداری اسلامی،* ۱۰(۳۵)، صص ۳۱-۴۷

۲۳. منصف، عبدالعلی و نسرین منصوری (۱۳۸۹)" بررسی عوامل مؤثر بر حجم سپرده‌های بانکی (با تأکید بر نرخ سود اوراق مشارکت: ۱۳۸۷-۱۳۶۷)"، مجله دانش و توسعه (علمی - پژوهشی) سال هفدهم، شماره ۴

۲۴. هادوی‌نیا، علی اصغر و بهنام عرب باقرانی (۱۳۹۵)" بررسی مزایا و آثار اجتماعی و اقتصادی اوراق قرض الحسنه"، فصلنامه علمی – ترویجی اقتصاد و بانکداری اسلامی، شماره شانزدهم، صص ۳۶-۳۷.

25. Abdelmagid, D. A (2020)," Factors Affecting Liquidity of Islamic Banks in Saudi Arabia", *Banking & Financial Studies*, (10).
26. Busu, M (2020)," Analyzing the impact of the renewable energy sources on economic growth at the EU level using an ARDL model. *Mathematics*", 8(8), 1367.
27. Ding, S., Fang, H., Dong, X., & Yang, W (2021)," The CUSUM statistics of change-point models based on dependent sequences", *Journal of Applied Statistics*, 1-19.
28. Ditta, A., Asim, H., & Rehman, H. U (2020)," An Econometric Analysis of Exigent Determinants of Trade Balance in Finland: An Autoregressive Distributed Lag (ARDL) Approach", *Review of Applied Management & Social Science*, 3(3), 347-360.
29. Hassan, O. M. (2016, May)," Effect of interest rate on commercial bank deposits in Nigeria (2000-2013)", In Proceeding of the First American Academic Research Conference on Global Business, Economics, Finance and Social Sciences (AAR16 New York Conference).
30. Jiang, Y., Zestos, G. K., & Timmerman, Z (2020)," A Vector Error Correction Model for Japanese Real Exports", *Atlantic Economic Journal*, 48(3), 297-311.
31. Lang, M., & Schmidt, P. G (2016)," The early warnings of banking crises: Interaction of broad liquidity and demand deposits". *Journal of International Money and Finance*, 61, 1-29
32. Levin,A.,lin,c.F.,chu,c (2002)," Unit Root Tests in Panel Data:Asymptotic and Finite Sample Properties",*Journal of Econometrics*,Vol.108,pp.1-24.
33. Mian, S. N., Imran, H. N., & Muhammad, M. N (2013)," Role of rate of return, inflation and deposits on loan supply: An empirical study of banking sector in Pakistan", *African Journal of Business Management*, 7(25), 2427-2431.
34. Miller, K. & Show Fang, G (2003)," Is There a long-Run Relationship Between Stock Returns and Monetary Economics", Vol. 11, 641-649.
- Magnus, F. J. and Fose, O.E. (2006).

35. Mishra, A., & Burns, K (2017)," The effect of liquidity shocks on the bank lending channel: Evidence from India", International Review of Economics & Finance, 52, 55-76.
36. Muzammil, M., & Siddiqui, D. A (2020)," Macroeconomic Policy and Islamic Banks Lending and Investment Decisions: An Empirical Assessment of Crowding out Effect of Private Credit", Available at SSRN 3641630.
37. Odunayo M. OLAREWAJU, Oluwafeyisayo K. ADEYEMI(2015)," Causal Relationship between Liquidity and Profitability of Nigerian Deposit Money Banks", International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences, Vol. 5, No.2, pp. 165–171.
38. Safitri, I., & Kurnia, M. R (2022)," The Effect of BI Rate and Inflation on Mudharabah Deposits at Indonesian Sharia Banks", Journal of Business and Economics Research (JBE), 3(2), 77-81.
39. Yeboah, S. A., & Premeh, B. K (2021)," An econometric modelling of the savings-investments nexus for Ghana", Economic Consultant, (1), 40-56.

